dar geçen süre zarfında İslâm'ın kültür tarihini inceleyen bir eserdir.

Gustave von Grunebaum'un bunlardan başka *Unity and Variety in Muslim Civilization* (1955), *Classicisme et déclin culturel dans l'histoire de l'Islam* (1957) ve *Studien zum Kulturbild und Selbstverständnis des Islams* (1969) adlı editörlüğünü yaptığı bazı ortak çalışmaları ve değişik türde ilmî yayınlar içinde çıkmış pek çok makalesi bulunmaktadır (eserlerinin bir listesi için bk. Balic, XXX [1973], 307-314).

Gustave von Grunebaum bazı noktalarda müslüman ilim adamlarınca eleştirilmiştir. Bunların başında gelen Faslı tarihçi ve siyaset teorisi uzmanı Abdullah el-Urvî (Laroui), von Grunebaum'un İslâm'a nisbet ettiği sıfatları tenkit etmekte ve şöyle demektedir: "Klasik, ortaçağ, çağdaş gibi etiketler anlamsız ve gereksizdir. Klasik İslâm ve Ortaçağ İslâmı ile herhangi bir sıfatı bulunmayan İslâm arasında bir fark yoktur. Bu sebeple von Grunebaum için kendi içinde değişen bir tek İslâm var olmalıdır" demektedir. Urvî ayrıca, von Grunebaum'un İslâmiyet'i anlamak için antropolog Alfred Kroeber'in kültür teorisini kullandığını ileri sürmüş ve onu İslâm'ı bir kapalı sistem gibi görerek sadece kültüre indirgemekle suçlamıştır (*Diogène*, XXXVIII [1973], s. 30-41).

BİBLİYOGRAFYA :

Necîb el-Akîkī, *el-Müsteşriķūn*, Kahire 1965, III, 1019-1021; Mustafa es-Sibâî, *el-İstişrâķ ve'l-müsteşriķūn*, Beyrut 1979, s. 32-33; Bedevî, *Mevsûʿatü'l-müsteşriķīn*, s. 111-112; R. Brunschwig, "Gustave E. von Grunebaum (1909-1972)", *St.I*, XXXV (1972), s. 2-4; C. Cahen, "Notice nécrologique: Gustave E. von Grunebaum", *JESHO*, XV/1-2 (1972), s. 1-2; B. Spuler, "Gustave Edmund von Grunebaum (1909-1972)", *Isl.*, XLIX (1972), s. 248; "Gustave von Grunebaum 1909-1972", *MEJ*, XXVI/2 (1972), s. 161; Abdullah Laroui, "Pour une méthodologie des études islamiques: l'Islam au miroir de Gustave von Grunebaum", *Diogène*, XXXVIII (1973), s. 30-41; Smail Balic, "Gustav Edmund von Grunebaum. 1.9.1909-27.2.1972 Mensch und Gelehrter", *Bibliotheca Orientalis*, XXX, Leiden 1973, s. 307-314; F. Rosenthal, "In Memoriam: Gustave E. von Grunebaum, 1909-1972", *IJMES*, IV (1973), s. 355-358; Amin Banani, "G. E. von Grunebaum: Toward Relating Islamic Studies to Universal Cultural History", *a.e.*, VI (1975), s. 140-147; G. C. Anawati, "Dialogue with Gustave E. von Grunebaum", *a.e.*, VII (1976), s. 123-128.



ALİ MURAT YEL

GUBÂRÎ

(bk. HİSÂB-ı GUBÂR).

GUBÂRÎ

(غباری)

Çıplak gözle okunamayacak kadar küçük bir yazı çeşidi.

Arapça "toz" mânasındaki **gubâr** kelimesinden türetilen ve "toz gibi" anlamına gelen **gubârî** hattı kaynaklarda **gubârü'l-hılbe, kalemü'l-hılbe, kalemü'l-cenâh** olarak da anılır. Kalkaşendî, karakteri rikā' ve nesih yazılarına daha yakın olması sebebiyle gubârîyi bu iki yazının karışımından meydana gelmiş bir hat çeşidi olarak gösterir (*Ṣubḥu'l-aʿşâ*, III, 128). Ancak gubârî müstakil bir yazı cinsi değil her çeşit hattın çok ince yazılan biçimidir. Kalkaşendî'nin gubârîyi böyle nitelendirmesi, rikā' ile nesihin diğer hat türlerine göre daha küçük boyda yazılardan olması sebebiyledir. Aynı müellif, Arap yazısını ıslah etmek için bazı kurallar koyan Arap veziri ve hattatı İbn Mukle'nin rivayetine dayanarak gubârînin harflerinde yuvarlaklık bulun- duğunu bildirirken rikā' yazısını ka... mekte, dolayısıyla onun çok küçük ... lan şekline gubârî dendiğine işare... mektedir.

Gubârî, çok küçük yazılması sebe... her çeşit yazıya uygulanabilirse d... pı itibariyle daha ziyade nesihle bi... nesta'lik ve rikā' yazılarına daha uygun düşmektedir. Nitekim Habîbullah Fezâilî, İranlı nesta'lik hattatı Ali Herevî'nin *Midâdü'l-ḫuṭûṭ* adlı risâlesinde her yazının çok küçük yazılan şekline gubârî dendiğini nakletmektedir (*Aṭlas u Ḫaṭ*, s. 281).

Eskiden posta vazifesi gören güvercinlerin kanadına bağlanan mektuplar gubârî hattıyla yazıldığı için bu yazıya "kalemü'l-cenâh" (kanat yazısı) adı da verilmiştir. Cepte taşınacak veya savaşta sancaklara takılacak kadar küçük boydaki mushaflarda ve içleri boş iri harflerin iç kısmına âyet ve hadislerin yazılmasında gubârî yazı kullanılmıştır. Bugün pek çok evin duvarlarını süsleyen, büyük boydaki bir tabaka kâğıda sığdırılacak şekilde yazılmış Kur'ân-ı Kerîm levhaları ile "yâsîn" (يس) kelimesinin içine sığdırılmış Yâsîn sûresi levhaları bu yazı için örnek teşkil etmektedir.

Tarihte bu yazıyı iyi yazdığı için "gubârî" unvanını ve mahlasını kullanan hattat ve şairler vardır. Bunlardan, İstanbul'da Sultan Ahmed Camii'nin celî yazılarını yazan Seyyid Kasım (ö. 1034/1624-25) bir pirinç tanesinin üstüne İhlâs sûresini yazmış ve bundan dolayı "Gubârî" unvanıyla meşhur olmuştur. Şeyh Hamdullah'ın oğlu Mustafa Dede'nin talebesi olan Akşehirli Abdurrahman Gubârî de (ö. 974/1566) hem hattat hem şair olarak aynı mahlası kullananlardandır.

ABDURRAHMAN GUBÂRÎ

عبد الرحمن الغباري

bk. GUBÂRÎ ABDURRAHMAN

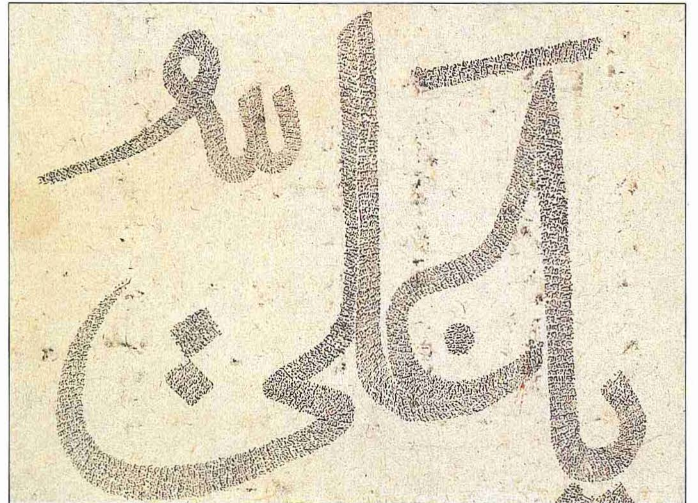
Divan şairi, hattat ve Nakşibendî şeyhi.

GUBÂRÎ ABDURRAHMAN

(ö. 974/1566)

Divan şairi, hattat ve Nakşibendî şeyhi.

Babasının adı Abdullah'tır. Âşık Çelebi'nin yanlış olarak Hamîd-ilili, Latîfî'nin Lârendeli, Şemseddin Sâmi'nin Aksaraylı göstermelerine karşılık kendisi-



İçi gubârî hatla doldurulmuş "Yâ Alî" yazılı bir levha (İÜ Ktp., FY, nr. 1422)

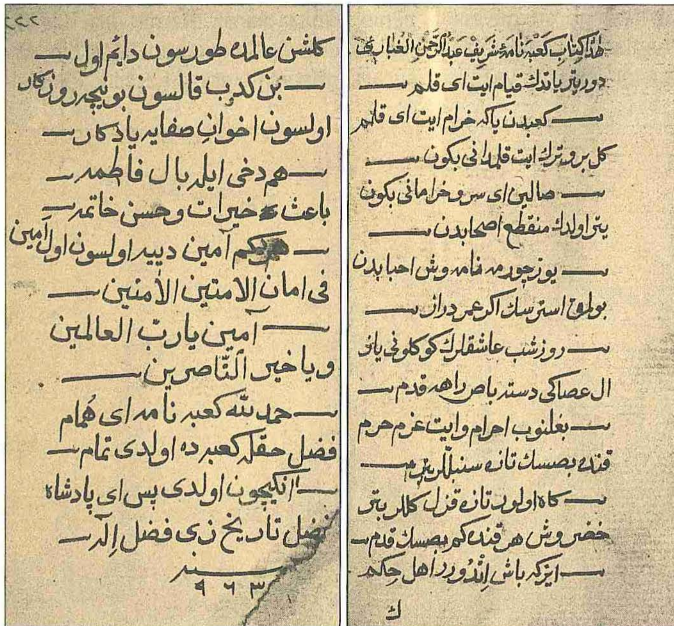
nin *Kâ'benâme* adlı eserinde (Manisa İl Halk Ktp., nr. 4592, vr. 10b), "Mekke şehrin dilde çün berk eyledim / Akşehir'i ol zaman terk eyledim / Mevlidimdir gerçi ol şehr-i şerîf" mısralarında bizzat belirttiği üzere Akşehir'de doğmuştur.

Öğrenimine Akşehir'de başladıktan sonra İstanbul'a giden Gubârî medrese tahsiline burada devam etti. Devrin tanınmış müderrislerinden olan Kınalızâde Ali ve Müslim çelebilerden ders okuduğu sırada meşhur hattat Şeyh Hamdullah'ın oğlu Mustafa Dede'den "aklâm-ı sitte" adı verilen yazı türlerini meşketti. Tahsilini tamamladıktan sonra bir süre medreselerde müderrislik yaptı. 1534 yılında Kanûnî Sultan Süleyman'ın Irak seferine ordu kâtibi olarak katıldı. 1535'te döndüğünde tasavvufa olan meyli dolayısıyla resmî hizmetten ayrılıp Nakşibendî şeyhi Ahmed Emîr Buhârî zâviyedarı Şeyh Abdüllatif Efendi'ye intisap ederek Şeyh Vefâ Tekkesi'nde sülûkünü tamamladı. Burada geçirdiği günlerini, "Ser-i kûy-i Vefâ'nın hâksârı / Ayaklar toprağı ya'nî Gubârî" beytiyle anan şair, o sırada yeni yeni kaleme almaya başladığı şiirleriyle edebiyat mahfillerinde tanınmaya başlandı. Kınalızâde Hasan Çelebi, tezkiresinde onun, "Gâfil olma gözün aç âlem-i kübrâsın sen / Sidre vü levh ü kalem arş-ı muallâsın sen" beytiyle başlayan terciibendiyle şairler arasında şöhret bulduğunu kaydeder.

Gubârî, bir aralık Akşehir'de Sultan Abdullah Zâviyesi'nde Nakşî şeyhliği makamına geçtikten sonra şeyhi Abdüllatif Efendi'nin işareti üzerine 1537'de hacca gitti. Orada uzunca bir süre mücâvir olarak kaldı. Nişancı Ramazan Çelebizâde Mehmed Çelebi'nin aracılığı ile surre eminliğine getirildi. İlk eserlerinden biri olan *Kâ'benâme*'yi burada kaleme alan şair, 1546'ya kadar dervişane bir hayat sürdüğü Mekke'den dönerken Kütahya'ya uğrayarak Kanûnî'nin burada sancak beyi olan küçük oğlu Şehzade Bayezid'in hizmetine girdi. Önce kapı kulları arasına katıldı. Liyakatı sebebiyle daha sonra Bayezid'in oğlu Orhan Çelebi'ye hoca tayin edildi. Böyle bir vazifeyi kabul edişi tarikat âdâbına aykırı görüldüğü için Nakşibendî büyüklerinden Gelibolulu şair Sürûrî tarafından tenkide uğradı. Bu görevindeki hizmetleri dolayısıyla Kanûnî'nin gözüne giren Gubârî onun emriyle 1551'de *Şâhnâme* adlı eserini yazmaya başladı. Daha sonra Şehzade Bayezid ile Şehzade Selim arasında baş gösteren çatışmada Bayezid yenilip İran'a kaçınca onun adamıdır diye başı derde girdi ve 1561'de bir süre Yenihisar'da hapsedildikten sonra dostlarından Ferhad Paşa ve Abdurrahman Çelebi'nin yardımı ile serbest bırakıldı. Hapiste iken İran şairlerinden Fettâhî'nin *Şebistân-ı Ḫayâl* adlı eserine nazîre yazmaya başladı. Kısa bir müddet boşta kalan Gubârî, 1562'de mahmil kadılığı göreviyle tekrar Mekke'ye gönderildi. Burada kadılık hizmetini yürütürken bir taraftan da eserlerini tamamlamaya çalıştı. Ayrıca Kanûnî'nin Haremeyn'i tamiri sırasında onun, adına yaptırdığı Nakşibendiyye zâviyesinde halkı irşadla meşgul oldu. Vefatında Mekke'deki Cennetü'l-muallâ'da Ebtah mevkiine gömüldü. Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'sinde kabrinin bir ziyaret yeri olduğunu belirtir.

Tezkireciler Gubârî'nin usta bir şair olduğu hususunda birleşirler. Nitekim eserlerinde ve tezkirelere alınmış şiirlerinde oldukça güçlü bir şair olduğu görülmektedir. Hemen bütün tezkire müelliflerince beğenilip kaydedilen meşhur kıtasının yanı sıra Kanûnî ile Irakeyn Seferi'nde iken yazdığı "sor" redifli gazelinin bilhassa, "Gubârî makdem-i şâhîden istersen haber almak / Gubâr ol yollar üstünde gelenden sor gidenden sor" beyti çok meşhur olmuş ve Gelibolulu şair Sürûrî buna bir nazîre söylemiştir.

Eserleri. 1. *Şâhnâme. Süleymannâme* adıyla da bilinen ve Kanûnî'nin isteği üzerine 959'da (1551) kaleme alınan bu Farsça manzum eser, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferleriyle Kanûnî'nin saltanatının ilk yıllarına ait olayları anlatır. Firdevsî'nin ünlü *Şâhnâme*'sinin özelliklerini taşıdığı için ona nazîre sayılan eserde Kanûnî methinde birçok şiir yer almaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 764) bir nüshası olduğu gibi kısmen eksik bir nüshası da Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Murâdiye, nr. 1346). **2.** *Kâ'benâme.* Kanûnî'nin Haremeyn'de yaptırdığı tamirat, vakıf ve hayratla Osmanlılar tarafından Harem-i şerif'e yaptırılan tesislerden bahseden bu manzum eser, 963'te (1556) Mekke'de tamamlanarak padişaha ithaf edilmiştir. Türkçe olan *Kâ'benâme*'de ayrıca hac farîzası ile Harem-i şerif'in kutsiyeti de anlatılmaktadır. Eserde Gubârî'nin hayatını yer yer aydınlatan bazı bilgilere de rastlanır. *Kâ'benâme*'nin bir nüshası Üsküdar'da Hacı Selim Ağa Kütüphanesi'ndedir (Kemankeş Emîr Hoca, nr. 223). Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki (Çaşnigîr, nr. 4952) nüsha ise eksiktir. **3.** *Şebistân-ı Ḫayâl.* Tasavvufî aşkı anlatan bu Farsça mesnevi, İranlı şair Fettâhî'nin aynı adlı mesnevisine nazîre olup 969'da (1561) Yenihisar'da hapiste yazılmaya başlanmış, 1562'de Mekke'de tamamlanmıştır. Tasavvufî remizlerle "aşk" ve "âşık" gibi bazı kelimelerdeki harflerin taşıdığı tasavvufî mânaları izah eden eserde birçok tasavvufî şiir yer alır. Süleymaniye ile (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3830) Manisa İl Halk (Murâdiye, nr. 2715) kü-



Gubârî Abdurrahman'ın *Kâ'benâme* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Hacı Selim Ağa Ktp., Kemankeş Emîr Hoca, nr. 223)

tüphanelerinde birer nüshası mevcuttur. 4. *Yûsuf u Züleyhâ.* İranlı şair Molla Câmî ile Türk şairlerinden Hamdî'nin aynı adı taşıyan eserlerine nazîre olarak yazılmıştır. Şair, bu müelliflerin konuyu geniş tutup onu esas mahiyetinden uzaklaştırdıklarını, kendisinin ise eserini Kur'an'daki Yûsuf sûresine sadık kalarak yazdığını bildirir. Türkçe olan bu mesneviyi 974'te (1567) Mekke'de tamamlayarak II. Selim'e ithaf etmiştir. Bugün bilinen yegâne nüshası Manisa İlk Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (nr. 1215/5). 5. *Menâsik-i Hac.* Manzum olup 1090'da (1679) istinsah edilen bir nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndedir (Hazine, nr. 146). 6. *Mesâhatnâme.* Aynı yazmanın 23ª-38ª varakları arasında yer alan bu Türkçe mensur risâle, Mekke'deki bazı eserlerin inşa tarihi ve bunların mimari ölçüleri hakkındadır. Eserin ayrıca Süleymaniye Kütüphanesi'nde de bir nüshası vardır (Ayasofya, nr. 3989).

Bursalı Mehmed Tâhir, Gubârî'nin *Tercüme-i Târîh-i Cennâbî* adlı bir eseri olduğunu kaydeder ki 1588'de tamamlanıp III. Murad'a ithaf edilen bu eserin ona ait olması mümkün değildir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan (Esad Efendi, nr. 3486/1) ve Gubârî'ye nisbet edilen *Na't-ı Şerîf* Mîr Kāsım adındaki başka bir Gubârî'ye aittir. Aynı kütüphanede kayıtlı (Yazma Bağışlar, nr. 1285/1) *Gazavât-ı Midilli* adlı eser de 907 (1501) tarihini taşıdığına göre yine başka bir Gubârî tarafından kaleme alınmıştır.

Kaynaklar Gubârî'nin hattatlığı hakkında, onun Osmanlı hattatlarının pîri sayılan Şeyh Hamdullah'ın oğlu Mustafa Dede'den yazı meşkettiği ve "gubârî" adı verilen yazıda usta olduğu dışında bir bilgi vermemektedir. Esasen şair de Gubârî mahlasını bu çok ince yazı tarzında gösterdiği maharet dolayısıyla almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşık Çelebi, *Meşâirü'ş-şuarâ*, vr. 285ª-286ª; Latîfî, *Tezkire*, s. 252-253; Beyânî, *Tezkire*, İÜ Ktp., TY, nr. 2568, vr. 61ª; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 2377, vr. 205ᵇ; *Künhü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı* (haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 247-249; Kınalızâde, *Tezkire*, II, 712-717; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 791; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 246-247; *Osmanlı Müellifleri*, III, 112-114; Babinger (Üçok), s. 103-104; İsmet Parmaksızoğlu, "Abdurrahman Gubârî'nin Hayatı ve Eserleri", *TD*, sy. 2 (1950), s. 347-356; *Kāmûsü'l-a'lâm*, V, 3256; "Gubârî, Abdurrahman", *TA*, XVIII, 104; Mustafa Kutlu, "Gubârî, Abdurrahman", *TDEA*, III, 375.



ALİ ALPARSLAN

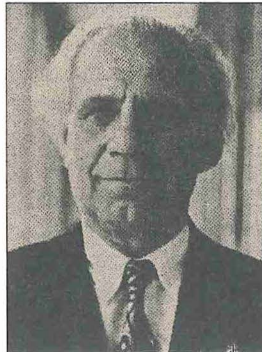
GUBOĞLU, Mihail

(1911-1989)

Türk asıllı Romen tarihçisi, Türkolog.

Gagauz Türkleri'nden olup Moldavya'nın Ceadar (Çadır)-Lunga şehrinde doğdu. İlk öğrenimini burada, orta öğrenimini Bender'de, yüksek tahsilini Cernauti Üniversitesi Edebiyat ve Felsefe Fakültesi'nde yaptı. *Gagauzii in Lumina Istoriei* (tarih ışığında Gagauzlar) adlı teziyle 1938'de buradan mezun oldu. 1940 yılında *Relatiile Române-turce in Decursul Veacurilar* (yüzyıllar boyunca Türk-Romen ilişkileri) adlı doktora çalışmasını tamamladı. Aynı yıl, dönemin Türkiye Cumhuriyeti büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver şerefine Yaş şehrinde açılan Türkoloji Enstitüsü'nde görev aldı. 1945'te Bükreş'te kurulan Balkanoloji Enstitüsü'ne tayin edildi. Yaş ve Bükreş üniversitelerinde Türk dili ve tarihi dersleri verdi. 1948-1963 yıllarında Romen İlimler Akademisi Tarih Enstitüsü'nde çalıştı. Bu arada Romen Devlet Arşivi'ndeki Türkçe ve Romence belgeler üzerinde incelemeler yaptı. 1963-1968 yılları arasında akademinin Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Enstitüsü'nde görev aldı. 1966'dan itibaren hemen her yıl Türkiye'ye giderek Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve İstanbul kütüphanelerinde araştırmalar yaptı. 1968-1977 yıllarında Bükreş Üniversitesi'nde Osmanlı tarihi dersleri okuttu ve buradan emekli oldu. Türkiye'de ve diğer birçok ülkede düzenlenen Türkiyat ve şarkiyat kongrelerine katılan ve dikkate değer tebliğler sunan Guboğlu, Türkoloji kongresi dolayısıyla geldiği İstanbul'da 11 Mayıs 1989'da öldü, cenazesi daha sonra Bükreş'e nakledildi. Mihail Guboğlu Romence'den başka Türkçe, Fransızca, Almanca ve Rusça da biliyordu.

Eserleri. Kitaplar. *Tabele Sincronice. Datele hegirei şi ale erei noastre. Cu o intraducere in cronologia Musulmana* ([Senkronik cetveller. Hicrı ve milâdî karşılama tarihleri. Müslüman kronolojisine giriş], Bucureşti 1955); *Paleografia şi Diplomatika Turco-Osmana. Studiu şi Album* ([Osmanlı-Türk paleografya ve diplomatikası. Etüt ve albüm], Bucureşti 1958); *Catologul Documentelor Turceşti* ([Türkçe belgeler katalogu], I-II, Bucureşti 1960, 1965); *Cronici Turceşti Privind Tarile Române. Extrade* ([Romen ülkelerine ait Türk kronikleri], I-II, Bucureşti 1965, 1974).



Mihail Guboğlu

Makaleler. "Contribution roumaines aux études orientales" (*Ar.O*, XXIII/3, s. 454-475); "Dimitrie Cantemir şi Istoria Imperiului Otoman" (*Studii şi articole de Istorie* [Bucureşti 1957], II, 184-208); "Inscription turque de Bender relative à l'expédition de Soliman le magnifique en Moldavie 1538/945" (*SAO*, I, 175-187); "Dimitrie Cantemir orientaliste" (*a.e.*, III, 129-160).

Bunlardan başka çeşitli ilmî dergilerde pek çok makale, tanıtma ve tenkit yazısı, nekroloji yazan ve belge neşri yapan Guboğlu'nun sunduğu tebliğler de yayımlanmıştır (çalışmalarının bir listesi için bk. A. Çetin, *TDA*, sy. 15, s. 212-231; Codarcea, sy. 1, s. 279-286).

BİBLİYOGRAFYA :

Atillâ Çetin, "Romen Türkoloğu Prof. Mihail Guboğlu'nun Türk Tarih ve Kültürü Araştırmalarına Dair Bibliyografya Denemesi: 70. Doğum Yılı Münasebetiyle", *TDA*, sy. 15 (1981), s. 210-231; a.mlf., "Büyük Bir Âlimin Ölümü: Romanyalı Türkolog Prof. Mihail Guboğlu'nun Ardından", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, sy. 33, İstanbul 1989, s. 41-47; a.mlf., "Ölümünün Birinci Yılında Romanyalı Türkolog Prof. Mihail Guboğlu", *Boğaziçi*, sy. 2, İstanbul 1990, s. 11-12; İrfan Ünver Nasrattınoğlu, "Prof. Dr. Mihail Guboğlu'nu Kaybettik", *TK*, XXVII/316 (1989), s. 486-490; Gh. I. Ionită, "Mihail Guboğlu (1911-1989)", *Analale Universitatii Bucureşti. Istorie*, XXVIII, Bucureşti 1989, s. 106-108; Mihai Maxim, "Mihail Guboğlu (1911-1989)", *Caietele Laboraturului de Studii Otoman*, sy. 1, Bucureşti 1989, s. 275-277; Cristina Codarcea, "Guboğlu Bibliyografyası", *a.e.*, s. 279-286; "Guboğlu, Mihail", *TA*, XVIII, 104-105; "Guboğlu, M.", *Enciclopediia Istroriografiei româneşti*, Bucarest 1978, s. 164-165; "Guboğlu", *TDEA*, III, 376.



ATİLLA ÇETİN

GUCDÜVÂNÎ, Abdülhâlik

(عبدالخالق غجدوانى)

(ö. 575/1179 veya 617/1220)

Orta Asya sûfîliğinin gelişmesinde büyük rol oynayan Hâcegân silsilesinin kurucusu.

Buhara'ya yaklaşık 30 km. uzaklıktaki Gucdüvân köyünde (bugünkü telaffuzu Gicdüvân) doğdu. *Risâle-i Sâhibiyye* adlı eserinde (s. 95-96) anlattığına göre